

Coğrafi Keşifler

Dr. Hüseyin ŞAHBAZ

Dr. Hüseyin ŞAHBAZ

COĞRAFİ KEŞİFLER

ISBN 978-625-6652-01-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ocak 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Huseyin ŞAHBAZ

1980 yılında Eskişehir ilinin Çifteler ilçesinde doğan Huseyin ŞAHBAZ; ilk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladı. 1997 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi'nde lisans eğitimine başlayan yazar, 2001 yılında Coğrafya Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olarak Afyonkarahisar iline atandı. Coğrafya öğretmeni olarak bu ilde görev yaparken 2007 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını, 2016 yılındaysa Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Dalı'nda doktora-sını tamamladı.

Ülke kalkınmasını olumsuz yönde etkileyen ve zaman zaman da halkımızı derinden yaralayan pek çok sorun ve olayın coğrafya bilgisinin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünen yazar, çözümün bu bilimin geniş halk kitleleri tarafından sevilip anlaşılmasında olduğu düşüncesiyle, söz konusu alanda çalışmalar yapmaktadır.

2024 yılı itibarıyla yazarın yayımlanmış Yerin Üstünde Bir Gök-yüzü adlı bir kitabı ve ulusal/uluslararası hakemli dergilerde yer almış 17 adet makalesi bulunmaktadır.

huseyiniyesuh@gmail.com

ORCID No: 0000-0002-4808-0746

ÖN SÖZ

XV. yüzyılın ortalarına kadar Avrupalılar için Afrika'nın kuzeybatısında Atlas Okyanusu kıyısındaki tehlikeli kayalıkların bulunduğu Bojador Burnu, bilinen dünyanın sonu olarak kabul ediliyordu. Coğrafi Keşifler öncesinde Avrupalı denizciler arasında Atlantik'te güneye doğru yapılacak bir deniz yolculuğunda gemilere zarar veren; devasa uzunlukta deniz yılanı, tek boynuzlu atlar ve ejderhaların olduğu konuşuluyordu.

Daha güneydeyse Güneş'in yere çok yaklaştığı ve buna bağlı olarak burada; cehennemi sıcaklıktaki bir okyanusa düşüleceği, denizin kazandaki bir su gibi kaynayıp buharlaştığı ve insan derisini kararttığı anlatılıyordu. Dünya'nın sonuna gelindiğindeyse, deniz suyunun aşağı boşaldığı dipsiz çukurlarla karşılaşılacağı söyleniyordu. Dolayısıyla gerçeklerle efsanelerin birbirine karıştığı bu söylencelerde ana fikir, Avrupa'dan uzaklara yapılacak bir okyanus yolculuğundan asla geri dönülemeyeceğiydi.

Fakat XV. yüzyılın ortalarından itibaren kimi Avrupalı cesur denizciler, Coğrafi Keşifler yapmak maksadıyla pek çok tehlikeyi göze alarak sevdiklerinden ve yurtlarından ayrıldı. Çıktıkları bu yolculuktan belki pek çoğu vatanlarına geri dönemedi. Ancak onların yaptığı bu gözü peklik, ülkelerinin ve Batı medeniyetinin zengin ve güçlü olmasının önünü açarken; dünyanın diğer toplumları içinse fakirlik, zayıflık, sömürülme ve hatta yok olma tehlikesini beraberce getirdi.

Etkileri günümüze kadar devam eden bu olayın; kimileri olumlu, kimileriye olumsuz taraflarına odaklandı. Ancak üzerinden asırlar geçmesine rağmen herkes Coğrafi Keşifler'in; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve dini açıdan dünyanın bugününü şekillendiren en büyük olay olduğunu kabul etti.

İşte bu yüzden XVIII. yüzyılda yaşamış olan ünlü filozof Adam Smith, "Amerika'nın keşfi ve Ümit Burnu'nun geçilip Hindistan'a

ulaşılması, insanlığın kaydettiği en büyük ve önemli başarıdır.” diye nitelendirmişti. Ve bu olay, uzayda yeni yaşam yerleri ve canlılar bulununcaya kadar da insanlığın en büyük keşif başarısı olarak kalmaya devam edecek.

Bütün bunlar, Dünya hakkında yapılan araştırmalara verdiği destek nedeniyle Coğrafi Keşifler’in başlamasında büyük katkıları olan ve bu nedenle “deniz araştırmalarının hamisi” olarak nitelendirilen Portekiz Prensi Henry gibi devlet adamları ile Kristof Kolumb, Ferdinand Macellan, Bartolomeu Dias, Vasco da Gama gibi kâşiflerin ve ismi bilinmeyen pek çok bilim insanının ortak çabasıyla gerçekleştirildi.

Eğer siz de günün birinde kâşif olmak isterseniz, bedeniniz veya isminizden hangisinin daha uzun bir süre yaşayacağı konusunda bir yol ayırımında olabilirsiniz. Çünkü işin sonunda gidip de dönmemek, gelip de görmemek vardır. Ve bu yüzden kâşif olmak, hiç de kolay bir şey değildir. Fakat tarihi yerinde duranlar değil, gidenler yazar.

İşte bu kitapta, gerek ülkeleri ve gerekse kendileri için, her türlü zorluğu göze alarak yurtlarını ve sevdiklerini geride bırakıp gidenlerin yaptığı, Coğrafi Keşifler ile bu olayın dünya üzerindeki etkilerinin ve bilime katkılarının neler olduğu konusu ele alındı.

Dr. Hüseyin ŞAHBAZ

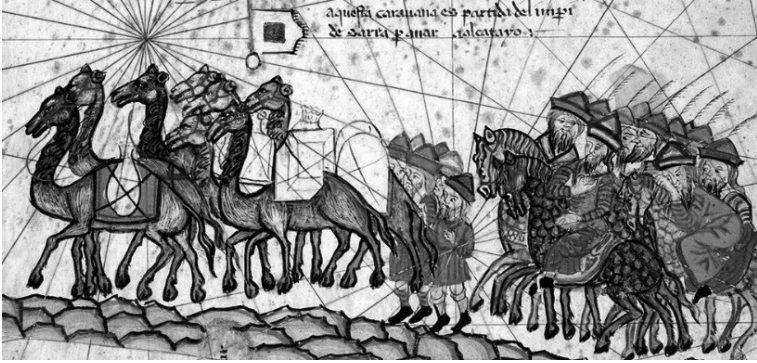
2024

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Taşı Toprağı Altın Ülkeler	1
Elden Gelen Baharatla Öğün Olmaz.....	7
Dünyaya Yön Veren Bir Lider	13
Gemileri Yakmak.....	19
Yanmayı Göze Almak	25
Tepsinin Dışına Çıkmak.....	31
Ben Buldum Ellerin Adını Aldı.....	39
Tanrıyı Beklemek.....	45
1.082 Günde Devri Âlem.....	53
Tanrıyı Görmek	63
Menüde Neler Yoktu?.....	71
Suyun Dibini Boylamak	77
Orda Bir Kıta Var Uzakta	83
Zamanda Yolculuk Yapmak	91
Dini ve Dili Değiştirmek	97
Kâşif Olmak ya da Olmamak.....	101
Yararlanılan Kaynaklar	107

TAŞI TOPRAĞI ALTIN ÜLKELER

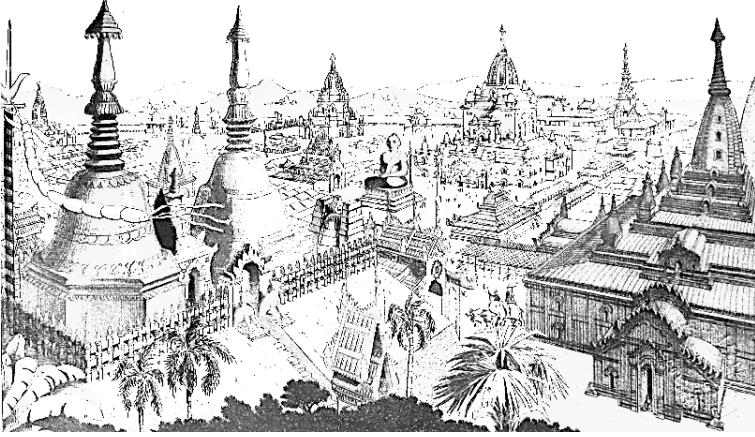
Venedikli Marco Polo (1254-1324), hayatının 24 yılını Doğu'da seyahat ederek geçirmiş (Resim 1, Resim 2 ve Şekil 1) ve bu geziye ilişkin anılarını da Cenova'da hapisteyken arkadaşı olan Rustichello da Pisa'ya yazdırmıştı. Kitabının adı Marco Polo'nun Seyahatleri" olmasına rağmen İtalyanlar, bu esere "Milyon" adını vermişti. Çünkü kitabın içinde Doğu'ya ilişkin; milyonlarca zenginlik, milyonlarca gelir ve milyonlarca insan şeklindeki ifadeler sıkça tekrar ediliyordu. Hatta bu yüzden Polo'ya "milyon" lakabı bile takılmıştı. İçinde anlatılanlar nedeniyle bu kitap, Avrupâ'da kuşaklar boyunca efsane ve hayal ürünü olarak kabul edildi. Çünkü Polo'nun anlattıklarıyla Avrupâdaki insan yaşamı arasında neredeyse uçurumlar vardı (Murray, 1903: 2-6).

Resim 1. Polo'yu kervanla Asya'da seyahat ederken tasvir eden bir resim (Cresques, 1375a).

Nitekim kitapta anlatılan ilginç olaylardan biri, yerden çıkan kara bir yağ hakkındaydı. Eserinde Polo, Hazar Denizi kıyısında yer alan Bakü'de aynı anda 100 geminin ambarını dolduracak kadar de-

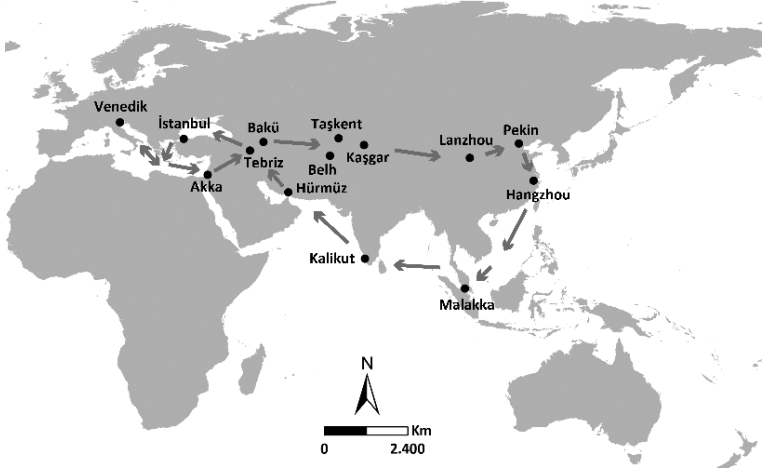
biye sahip yağdan bir nehir aktığını ancak bunun yemek için değil, yakmak ve tedavi amaçlı kullanıldığını yazmıştı. Bu nedenle nehrin yakın çevresindeki insanlar, daha çok onu ısınma ve aydınlanma amaçlı kullanırken; kaşıntı ve uyuza yakalanan kişilerse, çok uzaklardan gelerek buradan aldıkları yağları merhem olarak vücutlarına sürüyordu (Polo, 1818: 48).

Resim 2. Doğu'ya yaptığı seyahati anlattığı kitabında Polo, 1282 yılında uğradığı Myanmar'daki Bagan şehrinde altın ve gümüş kubbeli tapınaklar gördüğünden söz etmişti (Murray, 1903).

Onun anlattıklarına göre doğudaki zengin İslam dünyasının daha ötesinde, en az onlar kadar zengin ve aynı zamanda Müslüman olmayan Moğol İmparatorluğu vardı. Bugünkü Çin ve Moğolistan topraklarında hüküm süren bu ülkeyi, (1260-1294 yılları arasında) Cengiz Han'ın torunu Kubilay Han idare ediyordu. Ülkenin başkenti Hanbalık'taki (Pekin) Büyük Saray'ın tavanları çok yüksekti ve duvarlarıysa tamamen altın ve gümüşle kaplıydı. Sarayın büyük salonunda aynı anda 6.000 kişi yemek yiyebilirdi. Bunun yanında altın, gümüş, yakut, inci gibi değerli maden ve taşlarla süslenen saray, adeta göz kamaştırıyordu (Kinoshita, 2008: 82). Kubilay Han, bu zenginliğini aynı zamanda halkıyla da paylaşıyordu. Nitekim ülkesinde;

işsiz, aç, sefil, hırsız ve dilenci bir kimse bulmak mümkün değildi (Şatıroğlu, 1999: 139).

Şekil 1. Marco Polo'nun 1271-1295 yılları arasında Doğu'ya yaptığı yolculuğun rotasını gösteren bir harita.

Polo'nun kitabında anlatılanlardan bir diğeri de Çin'in dağlarından çıkarılan bir çeşit kayanın çatır çatır yandığı ve hatta bununla Çinlilerin meşhur porselenlerini bile pişirdiği hakkındaydı (Murray, 1903: 443).

O zaman için pek inandırıcı olarak kabul edilmeyen Polo'nun anlattıklarının gerçekliğini Avrupalılar, ancak çağlar sonra anlayabildi. Nitekim yerden çıkan yağın petrol ve yanan kayaların da kömür olduğunu bugün Dünya üzerinde bilmeyen kimse kalmadı.

Avrupalıların gözünde Afrika'nın da Asya'dan kalır bir yanı yoktu. Gerçekten de bir Batı Afrika ülkesi olan Mali İmparatorluğu, XIV. yüzyılda güneyde altın ve kuzeyde tuz ticaret yoluna hâkim olması nedeniyle çok zengindi. Yine ülke, fildişi ve köle ticaretinden de önemli bir gelir elde ediyordu. Bu yüzden özellikle 1312-1337 yılları arasında ülkeyi yöneten Mansa Musa döneminde Mali, altın çağını yaşadı. Buna bağlı olarak ülkenin Timbuktu şehri, İslam dün-